

Kitekintés

KAROL TOMIŠ

(Bratislava-Pozsony)

A szlovák és a magyar modern irodalom tipológiai összefüggései

A modern szlovák és magyar irodalom ugyanabból a közép-európai, illetőleg kelet-európai természeti és társadalmi valóságból, annak szellemi teréből nőtt ki. Keletkezésüket, fejlődésüket és hanyatlásukat az egyes nemzeti irodalmak határait túllépő irodalomtörténeti törvényszerűségek irányították.

Ezt tanúsítja a két – nagyjából 1900 és 1920 közötti – irodalmi jelenség időbeni szinkronitása, valamint a köztük levő nagyszámú hasonlóság és rokon vonás.

A modern szlovák és magyar irodalmat körülbelül azonos korú, 1875 és 1885 között született írók hozták létre. Ritka a kivétel ezen időhatár előtt vagy után. Janko Jesenský 1874-ben született, Ivan Krasko 1876-ban, František Votruba (Andrej Klas) költő és kritikus 1880-ban, Samo Cambel-Kosorkin, Vladimír Roy és Ivan Gall 1885-ben, Martin Rázus 1888-ban, Juraj Slávik-Neresnický 1890-ben. A századfordulón tevékenykedő demokratikus ifjúsági mozgalom a Mladé Slovensko („Ifjú Szlovákia”) eszmei vezetője és teoretikusa, a modern szlovák irodalom egyes költőinek személyes barátja és törekvéseiknek támogatója Bohdan Pavlů – Paľo 1883-ban, Pavel Bujnák, kritikus és esztéta 1882-ben születtek. Hasonló korúak magyar nemzedéktársaik a Nyugat

mozgalmából. Ady Endre 1877-ben született, Móricz Zsigmond 1879-ben, Kaffka Margit 1880-ban, Babits Mihály, Juhász Gyula 1883-ban, Kosztolányi Dezső 1885-ben, Tóth Árpád 1886-ban. Felsorolásom nem teljes.

Ezek a szlovák és magyar írók a középrétegekből: a kispolgárságból, paraszti és hivatalnoki rétegekből, a magyarok a dzsentriből is származó fiatal liberális és demokratikus gondolkodású értelmiségiek voltak. A századforduló idején nőttek fel és léptek az életbe. Vagyis egy mély gazdasági, társadalmi és nemzetiségi ellentmondásokkal és konfliktusokkal terhelt, komplikált időszakban.

Mindkét irodalmi mozgalom tagjai lépten-nyomon a népi anyagi és szellemi nyomorába, a minden fejlődést gátló félféudális körülményekbe és társadalmi igazságtalanságba ütköztek. Ady és Krasko csaknem ugyanúgy nevezte el ezt a világot: az előbbi „magyar ugarnak”, míg a másik „parlagon maradt mezőnek”. A szlovák írók helyzete annyiban volt nehezebb, hogy rájuk még a nemzetiségi elnyomás is nehezedett, amely azokban az években már szinte a nemzet létét fenyegette.

A fiatal magyar és szlovák írógenerációt csaknem azonos korabeli szellemi áramlatok érintették. Ezek fogadtatása némiképp hasonló, némiképp eltérő volt az adott nemzeti értelmiség konkrét helyzetétől és társadalmi tapasztalataitól függően.

A századforduló filozófiai irányzatai közül egyre nagyobb teret hódítottak meg a szubjektív idealista, irracionalista és transzcendens irányzatok. A modern pszichológia ráirányította a figyelmet az emberi lélek az irodalom által addig figyelmen kívül hagyott tájaira. Ugyanakkor míg a Nyugat első generációjának gondolkodására Arthur Schopenhauer,

Friedrich Nietzsche és Henri Bergson volt hatással, az Ifjú Szlovákia és a Szlovák Modern szerzőinek életfilozófiájára gyakorolt hatásuk kevésbé volt szembetűnő. Janko Jesenksý *Nietzsche* című – a filozófus halálára írott – versében megkérdőjelezte annak tanait a felsőbbrendű emberről és az urak istenéről.

Az ifjú szlovák értelmiségiek körében jelentős visszhangra talált Tomáš Garrigue Masaryk úgynevezett realista filozófiája. Ennek fontos elemei voltak az Osztrák–Magyar Monarchia és a cári Oroszország félféudális rendszerének kritikája, a konzervativizmus, a messianizmus, fatalizmus és a hagyományos ruszofil érzelmek elutasítása. Ugyanakkor hirdette a polgári reformizmus elveit, valamint a nép körében végzett mindennapi aprólékos nevelő és felvilágosító munkára ösztönző konkretizmust és aktivizmust. Ebből a filozófiából indult ki a Hlas (Hang, 1898–1904) című folyóirat körül csoportosuló fiatal polgári értelmiség tevékenysége, valamint az utánuk fellépő ifjabb generáció, akik a Prúdy (Irányzatok, 1909–1914; 1922–1938) című havilapot adták ki. Ezek továbbfejlesztették a hlasistáknak a szlovák társadalom megújítását célzó programját és alkalmazták az élet minden területére.

Nem minden érdekesség nélkül való a tény, hogy a Prúdy első időszakában (1909–1914) Budapesten jelent meg. Munkatársai figyelemmel kísérték a Galilei-körben és a Huszadik Század című folyóirat körül tömörülő magyar értelmiségiek tevékenységét. Ezt bizonyítja a tény, hogy a Prúdy leköszölte például Jászi Oszkár nemzetiségi kérdésekkel foglalkozó cikkeinek fordításait.

A Prúdy jellegénél fogva részben a Nyugatra, részben a Huszadik Századra emlékeztet. A Nyugathoz közelíti gene-

rációs behatároltsága, a fiatal, modern stílusirányzatokhoz tartozó szerzők (Krasko, Roy, Rázus, Neresnický) irodalmi alkotásai, továbbá a modern külföldi írókat és irodalmakat, képzőművészetet, zenét bemutató cikkei és kritikai rovata. A Huszadik Századdal való rokonságot az aktuális társadalmi problematika felé irányultságban, a szociológiai és politológiai tárgyú tanulmányok és cikkek megjelentetésében fedezhetjük fel.

A korabeli irodalmi áramlatok közül mindkét irodalmi mozgalom főleg a francia dekadensekből és szimbolistákból, Turgenyevből, Tolsztojból, Dosztojevszkijből, és nem utolsósorban az északi irodalmakból merít. A modern szlovák irodalom szerzői számára különösen inspirálóak voltak az utóbbiak, mert részben olyan kérdéseket vetettek föl, amelyek érintették az ifjú szlovák nemzedéket is, másrészt, mivel kis nemzetek szellemi produktumaiként törtek be a világ irodalmi tudatába, példát szolgáltattak ezek számára.

Az ifjú szlovák költők gondolati és művészi arculatának alakításához pályájuk kezdetén jelentős mértékben hozzájárultak a nagy romantikusok, mint Puskin, Lermontov, Byron. Ez utóbbi titanizmusával és felfokozott individualizmusával oly szerepet játszott náluk, mint Nietzsche a magyar költőknél. Ironikus természete közelítette Jesenskýt Heinéhez, Krasko különösen Eminescut kedvelte. Más nemzetek irodalmával többnyire cseh, német és magyar fordítások közvetítésével ismerkedtek meg, de közvetlenül is olvasták azokat. Krasko, Votruba, Roy, Rázus több nyelvet beszéltek. Alkalmanként fordítottak is idegen nyelvű irodalmat. A Slovenská Moderna (Szlovák Modern) ugyanakkor nem vált

olyan nagy fordítói műhellyé, mint a Nyugat. Ez egy további különbség kettejük között.

Ha párhuzamba állítjuk a modern szlovák irodalmi törekvéseket a Nyugat első korszakával, nem kerülhetjük meg azt a tényt, hogy a modern irodalmi kezdeményezések között csak az egyik szárnyat – a neoromantikus irányzatot képviselte. Mellette, vele egyidőben alakult ki a szlovák realizmus második hulláma, amelyet Ján Čajak (1863–1944), Božena Slančíková-Timrava (1867–1951) és Jozef Gregor-Tajovský (1874–1940) prózája reprezentált. Ez utóbbinak a falusi környezetet bemutató novellái és színdarabjai Móricz Zsigmond művei egy részére emlékeztetnek. Mindketten igyekeztek bemutatni a vidéki valóság sötét és tragikus oldalait, de képesek voltak a derűsebb jelenségek leírására is, és nem állt távol tőlük az emberi melegséget árasztó humor sem.

Tekintet nélkül művészetük esztétikai és eszmei irányultságának alapvető különbségeire, mindkét új irodalmi irányzat, a modern és a realista kihívta a szlovák társadalom és kultúra konzervatív erőinek ellenállását és elutasítását. Egyiküknél elvetették az individualizmust, szubjektívizmust és a pesszimizmust, kritizálták a szomorúsággal és az étellel szembeni szkepszissel teli költészetet, a kilátástalanságot. A másik irányzatnál rosszalták annak társadalomkritikáját, amit a nemzet becsmélésének minősítettek, mivel bemutatta a falusi nép nyomorát és szellemi elmaradottságát, felfedte a kispolgárság sekélyességét, álerkölciségét és anyagi javak iránti kizárólagos beállítottságát.

Az ifjú irodalmi generáció fellépésének idején a szlovák politikai és kulturális életet a túrócszentmártoni konzervatívok uralták. Ezek romantikus politikai koncepciója az idillikusan szemlélt népre, ennek szeretetére alapult.

A nemzet minden baját a nemzetiségi elnyomásból eredeztették, melynek hatására passzivitásba estek.

Tehát itt két diametrálisan ellentétes politikai és irodalmi koncepció találkozott. Viszont ezek konfrontációja nem volt olyan éles, mint a Nyugat mozgalma és a népnemzeti irányzat képviselői között. Az okot egyrészt a nemzetiségi elnyomásban kell keresnünk, amely bizonyos mértékig közelebb hozta egymáshoz az eszmei ellenfeleket, másrészt pedig az akkori szlovák társadalom kisebb mérvű differenciáltságában, egyszerűbb szociális összetételében. „Nekünk szlovákoknak nincsen sem nemességünk, sem főpapságunk, sem nagyiparunk...” – írta 1903-ban az egyik vezető hlaszista, Milan Hodža.¹

A társadalmi és gazdasági fejletlenséggel kéz a kézben haladt az irodalmi élet fejletlensége, annak szerényebb anyagi és szervezeti feltételei. A magyar szerzőkkel összehasonlítva a szlovák íróknak sokkal rosszabb publikációs lehetőségeik voltak. Lényegesen kevesebb volt az újságok, folyóiratok és kiadók száma. Könyvekért csak szimbolikus honoráriumot kaptak. Mindez visszahatott az irodalom fejlődésére, amelynek igen szűk szerzői bázisa volt. „A szlovák élet, az a tény, hogy a szlovák irodalom képtelen eltartani művelőit, sok tehetséget sorvasztott el”, írta Neresnický 1914-ben a Prúdyban.² A Nyugat és a Mladé Slovensko (Ifjú Szlovákia) relációban ez oly módon nyilvánult meg, hogy míg az előbbi mozgalomban az egyes modernista irányzatok a szerzők és művek széles spektrumában képviseltetik magukat, addig a másik mozgalomhoz tartozók közül az első világháborúig csak Janko Jesenský és Ivan Krasko tudta kiadni szépirodalmi munkáit. Jesenský a *Verše* (*Versek*) című gyűjteményes kötetet (1905) és a *Malomest-*

ské rozprávky (Kisvárosi mesék) című novelláskötetet (1913) publikálta, míg Krasko két verseskötetet, a *Nox et solitudo* (1909) és a *Verše (Versek, 1912)* címűt jelentette meg. Ivan Gall, František Votruba, Kosorkin, Neresnický versei és kisprózái, ugyanúgy, mint időnkénti fordításaik a világirodalomból, szétszórta maradtak a folyóiratokban, többnyire a Prúdyban, Dennicában, Slovenský Obzorban és a *Sborník slovenskej mládeže* című publikációban.³

További megkülönböztető tényező a szlovák és a magyar modern irodalom között az irodalmi élet jellege volt. Budapest, a történelmi Magyarország metropolisa a 20. század kezdetén egy fejlett és sokrétű kulturális és irodalmi élettel rendelkező kulturális központ volt. Az újságok, folyóiratok és kiadók nagy száma többé-kevésbé tűrhető megélhetést biztosított az íróknak. Megvoltak az írók közvetlen, személyes kapcsolatait biztosító feltételek, amiben sajátos szerepet játszottak a kávéházak. A művészek nagymértékű koncentrációja megkönnyítette az írói csoportok, mozgalmak létrejöttét. A Nyugat-mozgalom tagjainak döntő többsége tartósan a fővárosban tartózkodott. Az írói társadalom a maga sajátos törvényei szerint élt. Létrejött a művészek bohém világa, amely megvetette a kispolgári morált és ízlést, és semmibe vette a konvencionális irodalmi normákat.

Ugyanakkor a Szlovák Modern tagjai szétszórta éltek a Monarchiában és másutt. Közülük személyesen csak néhányan jöttek össze olykor-olykor, ők is főleg prágai diákéveik során. Közöttük valamiféle összekötő szerepet František Votruba játszott, aki a Dennica és a Slovenský denník szerkesztőjeként levelező kapcsolatban állt velük. Tehát itt nem egy szervezett mozgalomról vagy irodalmi csoportosul-

lásról volt szó, hanem a hasonló vagy azonos művészi irányultságú szerzők munkásságának és műveinek összességéről.

A szlovák irodalomban a differenciálódás az irodalmi élet dekoncentrációjához vezetett. A túrócszentmártoni kulturális centrum folyóiratai és könyvkiadója csak ritkán jelentett meg olyan irodalmi alkotásokat, amelyek nem feleltek meg értékrendjének és művészi normáinak. Ezért Liptószentmiklóson, Rózsahegyen, Szakolcán, sőt még Budapes-ten is alakultak szlovák kiadók, amelyek megtörték Túrócszentmárton könyvkiadási monopóliumát. Jesenký első verseskötetét Liptószentmiklóson adta ki, a *Kisvárosi meséket* pedig Rózsahegyen. Az ifjú szerzők munkáit megjelentető irodalmi folyóiratok, a Dennica, Slovenský obzor, Prúdy mind Túrócszentmártonon kívül jelentek meg. De ezek a folyóiratok is oly mértékben függtek a kisvárosi és vidéki társadalom ízlésétől, hogy például még az új művészeti kezdeményezések iránt fogékony Dennica is visszautasította Janko Jesenký szerelmesverseinek közlését, mert Terezia Vansová szerkesztőnő számára frivolnak tűntek. Egy nagyobb, eszmeileg és művészileg differenciáltabb, eleven és fejlett irodalmi élettel bíró kulturális centrum létrejöttének feltételei csak 1918 után a nemzeti felszabadulást követően alakult ki. Ez a kulturális központ Pozsony lett.

A nagy írói közösségek hiánya, egy olyan közösségé, amely képes figyelmen kívül hagyni az olvasók véleményét és ellent tud állni a közízlés nyomásának, a Szlovák Modernnek olyan specifikus vonásában nyilvánult meg, mint a versek és prózák írói álnevek alatt való publikálása. A szerzők szigorúan titkolták személyazonosságukat. Nem akarták, hogy őszinte személyes vallomásaik, amelyek fel-

fedték lelkük fájdalmát, csalódásaikat és kilátástalanságukat, az értetlen olvasók nevetségének tárgyává váljanak, vagy hogy megnehezítse számukra az álláskeresést. Saját nevén csak Jesenský szerepelt, aki vállalta a bohémségből és a kispolgári morál nevetségessé tételéből származó következményeket, továbbá Roy és Rázus, akik később kezdtek publikálni. A mozgalom többi tagja írói álnéven került be a szlovák irodalom történetébe.

Az Ifjú Szlovákia és a Nyugat között itt felsorolt eltérések ellenére mindkét mozgalom ugyanolyan szerepet töltött be nemzete irodalmának fejlődésében. Új irodalmi korszakot nyitottak meg, megalapozták a modern költészetet, prózát és drámát, valamint felzárkóztak a világ fejlettebb nemzeti irodalmaihoz.

Ez a költészetben a hagyományos koncepcióval (amely a lírát személyiség feletti megnyilvánulásként értelmezte) való radikális szakítást jelentett, és egy új lírai szubjektum kialakulását, új érzésvilág és a valóság új megközelítési módját. A Szlovák Modern feltűnése előtt a szlovák költészetet a hviezdoslavi-vajanskýi modell uralta, míg a prózát a kukučínai realizmus, amely tematikailag a falu szociális és erkölcsi problémakörében gyökerezett, továbbá Vajanský társadalomregénye, ami viszont idealizálta a szlovák valóságot. Az író társadalmi és irodalmi státusa a néptribun szerepében nyilvánult meg, a nép érzelmeit, vágyait és eszményeit fejezte ki. A költő magánélete, személyes érzelmei a háttérbe szorultak. Az irodalomnak nemzetvédő és megőrző szerepet is tulajdonítottak.

A Szlovák Modern diametrálisan eltérő költészeti és prózai koncepciót hozott. Eltérőt tematikában, formájában, stílusában, funkciójának mint művészi vallomásnak új írá-

nyultságában. A költészet a költő bensőjének ábrázolására irányult, érzelmi állapota és mozgatórugói széles skálájának bemutatására. Elmagányosodást, az élet ürességét, dezillúziót, boldogtalanságot fejezett ki. A modern szlovák próza is hasonló jellegű volt.⁴

A Nyugat költészetében az új líra egyik élvonalbeli képviselője Ady Endre volt. Hasonló szerepet töltött be a Szlovák Modernben Ivan Krasko. Fellépésükkel bátorították költőtársaik többségét érzéseik és gondolataik megfogalmazására és az új költői nyelven való kifejezésére. A szubjektív líra azonban mindkettőjüknél túllépte az egyes személyiség méreteit. Saját sorsukat a nép sorsával való elválaszthatatlan egységben élték meg, élesztgették a nép körében a nyomor és elnyomás elleni ellenállást, az igazságosság iránti igényt és felvillantották előtte a forradalmi perspektívát. Mindamellert személyiségükben és művészileg eltérő típusúak voltak.

Ady költészete olyan, mint egy széles folyó sebes áramlása. Életében tíznél is több verseskötetet és néhány elbeszéléskötetet adott ki. Az eredmény: költői gyöngyszemek, de publicista versek sokasága is. Krasko költészetét egy a sziklák és sötét erdők között áttörő hegyi patakhhoz hasonlíthatnánk. Az első világháborúig mindössze két, gondosan megválogatott kötetet jelentetett meg verseiből. Viszont figyelembevétel ezek számtalan variánsát és könyvalakban kiadatlan verseinek számát, műveinek terjedelme megnegyszeresedik. Minden verse az optimális jelentés és kifejezés elválaszthatatlan egységének keresése és megtalálása. Ady és Krasko koruk gyermekei, hatott rájuk a századvég hangulata és érzésvilága, mindketten önmagukkal meghasonlott személyiségek voltak, nemegyszer a saját maguk és társadal-

muk feletti kétségbeesés határán. Bírálatauk élet nemcsak a régi világ ellen fordították, de saját soraik felé is. Mindketten a szerelemben kerestek menedéket és a beteljesületlen érzésekből következő szenvedések jutottak osztályrészükül. Krasko szemérmes, tartózkodó és disztingvált, Ady megzabolázhatatlan, és versbe foglalta a férfi és nő közötti kapcsolat minden lehetséges változatát, ideértve a szerelem legsötétebb oldalait is. Mindketten antiklerikális beállítottságúak, ugyanakkor nem egyházi értelemben vallásosak és állandó vitában állnak Istennel. Mindketten bőségesen használják fel verseikben a vallásos szimbolikát, szótárt, frazeológiát, valamint a Bibliából és a régi zsolttároskönyvekből vett képeket. Mindketten csak fokozatosan jutnak el a szimbolizmushoz, de költői zenitjük elérése után mindketten az egyszerűbb művészi kifejezés irányába fordulnak.

Bár a Szlovák Modern egyes további képviselői alkotásaik súlyával és művészi jelentőségével nem hasonlíthatók magyar nemzedéktársaikhoz, költészetük jellegével mégis bizonyos párhuzamba állíthatók velük. Ilyen párhuzam fedezhető fel František Votruba és Juhász Gyula azon képességében, hogy beleéljék magukat emlékeikbe és azokat szomorúságos versekben örökítsék meg, még ha Juhász költészete többrétű is. Hasonlóságok vannak Tóth Árpád és Ivan Gall impresszionisztikus természeti képei között, illetve Gall és Babits költői kezdetei között, amelyek inkább az irodalmi élményekben, mintsem az életben találnak inspirációt. Egy részletesebb elemzés valószínűleg több párhuzamot és rokonságot fedezhetne fel a Nyugat és a Szlovák Modern költői között.

Hasonlóak például abban, hogy mindegyikük művében több stílus képviselteti magát. Ez annak a fáziseltolódásnak

az eredménye, amelyet a Közép- és Kelet-Európa gazdasági és kulturális alakulásának mássága határoz meg. Míg a nyugati irodalmak stílusai és irányzatai bizonyos időbeni sorrendben és folyamatosan egymáshoz kapcsolódva keletkeztek, a mi irodalmaink egyidőben fogadták be azokat és igyekeztek velük megbirkózni. Így a Szlovák Modern és a Nyugat szerzőinek körében egymás mellett léteztek a naturalizmus, impresszionizmus, szimbolizmus, szecesszió és a korai expresszionizmus elemei. Ezért a két mozgalmon belül nem beszélhetünk egyértelműen kialakult „tisztá” stílusokról és irányzatokról, legfeljebb egy-egy szerző fejlődésének adott szakaszában egy bizonyos stílus jegyeinek túlsúlyáról. A szimbolizmus vagy az impresszionizmus megjelölés nem meríti ki sem a két vizsgált irodalmi mozgalom stílusának lényegét, sem művészi teljességét.

Végül álljunk meg annál a kérdésnél, léteztek-e valamilyenféle szellemi vagy más kapcsolatok ezek között a rokon irodalmi mozgalmak között, hogy tudtak-e kölcsönösen egymásról. Annál is inkább, mivel a háború előtti években a Szlovák Modern egyes alkotói hosszabb-rövidebb ideig Budapesten tartózkodtak, és egyébként is sok szlovák értelmiségi működött ott.

A Nyugat lapjain azonban ezekben az években nem talált visszhangra a szlovák irodalom. A szlovákok előtt viszont nem voltak ismeretlenek a Nyugat törekvései és a körülötte zajló viták. A szlovák sajtóban a mozgalmat ismertető első írás az élvonalbeli hászista Anton Štefánek *Mladé Maďarstvo* (Ifjú Magyarok) című cikke volt 1910-ben a *Slovenský denník*ben. Ebben a fiatal magyar liberális és demokrata értelmiség mozgalmáról ír, amely már elégedetlen a történelmi Magyarország társadalmának állapotával. Megemlíti,

hogy ez az értelmiség a Nyugat és a Huszadik Század körül csoportosul. Ezek törekvései között szoros összefüggést lát. A Nyugat vezető személyiségeként a „tehetséges fiatal költőt Adyt” jelöli meg. Cikke végén felteszi a kérdést: „Vajon sikerül-e az ifjú magyaroknak megújítaniuk a történelmi Magyarországot és visszatéríteni a kulturáltságnak arra az útjára, ami az általános műveltséghez és humanizmushoz vezet?”⁵

Jozef Škultéty már részletesebben beszél a Nyugatról a havonta megjelenő *Slovenské pohl'ady*-ban. Cikkében – „*Starí*” a „*mladí*” v *dnešnej mad'arskej literatúre* („Öregek” és „ifjak” a mai magyar irodalomban)⁶ – beszámol a népnemzeti irányzat és a Nyugat közötti generációs küzdelemről, miközben objektívan reprodukálja a két vitázó fél nézeteit és álláspontját.

További információk a Nyugatról már Octavian Goga *Anakronizmus: a magyar nemzeti kultúra* című sovinizta és antiszemita cikkének szűrőjén keresztül jutnak el a szlovákokhoz, amelyben politikai és ideológiai szempontok domináltak. Jozef Škultéty *Octavian Goga o novej literatúre mad'arskej*⁷ (*Octavian Goga az új magyar irodalomról*) és Ivan B. Zoch *Moderná mad'arská literatúra*⁸ (*Modern magyar irodalom*) című írásaikban részletesen ismertetik Goga cikkét és a körülötte kialakult széles körű vitát. Ők maguk szintén konzervatív szemmel ítélik meg az új magyar irodalmat, azonosulnak Goga felfogásával, miszerint nincs nemzeti jellege.

A Szlovák Modern köreiből megjelent egyetlen ez ideig ismert közvetlen visszhang a párhuzamos magyar irodalmi törekvésekkel kapcsolatban Samuel Cambel-Kosorkin utószava Mikszáth Kálmán *Jó palócokjának* szlovák fordításá-

hoz, amely 1911-ben jelent meg Túrócszentmártonban. Mikszáth jelentőségét értékelve kiemeli annak megértő és pozitív állásfoglalását a fiatal magyar irodalmár generáció újító törekvéseivel szemben. Az utószóban ezt olvashatjuk: „Megemlést érdemel Mikszáthtal kapcsolatban az is, hogy a fiatal irodalmi irányzat, az úgynevezett »holnapisták« iránt, akiknek reprezentánsa a költő Ady Endre, a politikában meg az általunk is jól ismert Jászi, az elismert íróhoz méltó álláspontot foglalt el. Ő egyedül nem hagyta magát befolyásolni a magyar társadalom hazug előítéletei által, és megvédte ezeket a fiatal irodalmárokat, teljességgel megbízva bennük, és további tevékenységre bátorította őket.”⁹⁹ A magyar prózaíró cikkét Pavol Országh Hviezdoslav verséhez hasonlítja, amelyben ez – bizonyos eszmei kifogások ellenére – melegen köszöntötte Krasko verseskötetét a *Nox et solitudo*-t és kifejezte örömét a szlovák költészetben feltűnő új friss hangokkal kapcsolatban.

Igaz, Cambel ezt az utószót még a modern magyar irodalom körüli nagy viták kirobbanása előtt írta. De épp azért, hogy nem volt ideológiai előítéletekkel terhelt és saját irodalmár generációjának szemszögéből vizsgálta azt, képes volt megérteni magyar kortársai művészi törekvéseinek jogosultságát és műveik jellegét mint az irodalmi fejlődés hajtóerejét látta.

Az Ifjú Szlovákia irodalmi nemzedéke, annak két szárnya, a neoromantikus és a realizmus új hullámát képviselő szárny összhangban áll a Nyugat első generációjának irodalmával. A szlovák és magyar irodalom fejlődésének század-eleji történetében hasonló szerepet töltöttek be. Megtörték a túlhaladott, társadalmilag és művészileg már elavult irodalmi struktúra egyeduralmát és azt újjal, modernnel

pótolták, amely szellemével, beszédmódjával, tartalmával és formájával jobban megfelelt a kor igényeinek és ízlésének. A nemzeti irodalom fejlődésében egy új korszak kezdetét jelentették. Ezen irodalmi jelenségek mozgását egyrészt általános, közös irodalomtörténeti törvényszerűségek irányították, amelyek meghatározták tipológiai összefüggéseiket, közös vonásaikat. Sajátos, specifikus vonásaikkal pedig gazdagították a közép- és kelet-európai irodalmat, és hozzájárultak a világirodalom nagyobb differenciálódásához.

- 1 HODŽA, Milan, *Nacionalizmus je slepý (A nacionalizmus vak)*, Illas 5, 1903, 4. sz. Idézve a *Hlasý v prúdoch času (Hangok az idő sodrában)* című antológiából, Bratislava, 1983, 45.
- 2 NERESNICKÝ, *Čo ďalej? (Hogyan tovább?)*, Prúdy 5, 1914, 5. sz. Idézve az említett antológiából, 191.
- 3 GÁFRIK, Michal, *Poézia Slovenskej Moderny (A Szlovák Modern költészet)*, Bratislava, 1966.
- 4 A modern szlovák prózáról részletesen ír: GÁFRIK, Michal, *Próza Slovenskej Moderny (A Szlovák Modern prózája)=Z dejín a problémov slovenskej prózy (A szlovák próza történetéből és problémáiból)*, Litteraria, X, 1966, Bratislava, 1967, 71–114.
- 5 ŠTEFÁNEK, Anton, *Mladé Maďarstvo (Ifjú magyarok)*, Slovenský denník, 1910, 32. sz., 1.
- 6 ŠKULTÉTY, Jozef, „Starí” a „mladí” v dnešnej maďarskej literatúre („Öregek” és „ifjak” a mai magyar irodalomban) Slovenské pohľady, 1911, 190–192.
- 7 ŠKULTÉTY, Jozef, *Octavian Goga o novej literatúre maďarskej (Octavian Goga az új magyar irodalomról)*, Slovenské pohľady, 1913, 63.
- 8 ZOCH, Ivan B., *Maďarská moderná literatúra (Modern magyar irodalom)*, Slovenský denník, 1913, 192. sz., 1.
- 9 CAMEL-DANIELOVIČ, Samo, *Doslov prekladateľa (A fordító utószava)* = Kálmán Mikszáth: *Dobří Polovci (Jó palócok)*, Turčiansky Svätý Martin 1911. Idézve a *Literárne vzťahy slovensko–maďarské (Szlovák–magyar irodalmi kapcsolatok)* című antológiából. Turčiansky Martin, 1973, 217. Kiadta CHMEL, Rudolf.